

Forslag til
Natura 2000-handleplan

**Kallesmærsk Hede, Grærup Langsø,
Filsø og Kærgård Plantage**

Natura 2000-område nr. 84
Habitatområde H73
Fuglebeskyttelsesområde F50 og F56

Indholdsfortegnelse

Indholdsfortegnelse	2
Baggrund	3
Sammendrag af den statslige Natura 2000-plan	4
Mål for planperioden	7
Forventede metoder og forvaltningstiltag	9
Prioritering af den forventede forvaltningsindsats	11
Forventet effekt	12
Bilag 1: Naturtyper og arter på udpegningsgrundlag	14
Bilag 2: Fordeling af indsats mellem handleplan-myndigheder og offentlige lodsejere	16
Bilag 3: Kort med kortlagte naturtyper samt potentielle områder for ny habitatnatur	17
Bilag 4: Resumé af offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner	18
Bilag 5: Forklaring af Natura 2000-begreber m.m.	19

Titel: Forslag til Natura 2000-handleplan
for Kallesmærsk Hede, Grærup
Langsø, Filsø og Kærgård Plantage

Udgiver: Varde Kommune
www.Vardekommune.dk
Naturstyrelsen
www.nst.dk

År: 2012

Forsidefoto: Varde Kommune

Må citeres med kildeangivelse

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Varde Kommune

Baggrund

Der er udarbejdet statslige Natura 2000-planer for 246 Natura 2000-områder, som kan findes her: [Natura 2000-plan](#).

Denne handleplan er en udmøntning af Natura 2000-plan for område nr. 84 - Kallesmærsk Hede, Grærup Langsø, Filsø og Kærgård Plantage.

Handleplanen er udarbejdet af Varde Kommune og Naturstyrelsen.

Hver kommune er ansvarlig for de dele af handleplanen, der vedrører kommunens geografiske område på land og kystnære områder - bortset fra skovbevoksede, fredskovspligtige arealer. Hver kommune sikrer gennemførelse for sit område inden udgangen af år 2015.

Naturstyrelsen og Forsvaret er offentlig lodsejer og gennemfører Natura 2000-planen direkte i deres drifts- og plejeplan. Der er resuméer af disse drifts- og plejeplaner i bilag 4. Herudover indgår denne drifts- og plejeplanlægning for offentlige arealer kun i handleplanens bilag 2.

Handleplanen er udarbejdet med hjemmel i miljømålsloven (lovbekendtgørelse nr. 932 af 24/9 2009), bekendtgørelse nr. 1117 af 25/11/2011 om kommunalbestyrelsernes Natura 2000-handleplaner.

Det fremgår af lovgivningen:

- at en handleplan skal indeholde:
 - en prioritering af handleplan-myndighedens forventede forvaltningsindsats i planperioden
 - en angivelse af mål og forventet effekt for de enkelte aktiviteter
 - de forventede metoder og forvaltningstiltag, som handleplan-myndigheden vil tage i brug for at forbedre naturtilstanden eller fastholde gunstig bevaringsstatus
- at en handleplan ikke må stride imod retningslinjer fastsat i den statslige Natura 2000-plan.
- at en handleplan skal være så konkret, at dens gennemførelse kan vurderes. Dog må handleplanen ikke foregribe det præcise indhold af de aftaler eller afgørelser, der træffes i forhold til den enkelte lodsejer i forbindelse med gennemførelse af handleplanen.

Alle myndigheder skal i deres arealdrift, naturforvaltning eller ved udøvelse af deres beføjelser i henhold til lovgivningen i øvrigt lægge Natura 2000-planen og -handleplanen til grund.

Den kommunale Natura 2000-handleplan er som udgangspunkt omfattet af krav om miljøvurdering i henhold til lov om miljøvurdering af planer og programmer (Lovbekendtgørelse nr. 936 af 24. september 2009). For samtlige statslige Natura 2000-planer er der foretaget en strategisk miljøvurdering. Handleplanen har et indhold, der ikke adskiller sig fra de oplysninger, som allerede er givet i de miljøvurderede Natura 2000-planer. Da handleplanen ikke sætter nye rammer for fremtidige anlægstilladelser eller yderligere vil kunne påvirke internationalt udpegede naturbeskyttelsesområder væsentligt, er det kommunens vurdering, at der ikke er behov for en fornyet miljøvurdering.

I handleplanen anvendes en række Natura 2000-begreber m.m., som er defineret nærmere i bilag 5.

Sammendrag af den statslige Natura 2000-plan

Natura 2000 område nr. 84 Kallesmærsk Hede, Grærup Langsø, Filsø og Kærgård Plantage

Områdebeskrivelse

Området er stort og rummer meget varierede landskabs- og naturforhold. Størstedelen, ca. 65 %, er ejet af Staten. Det domineres af naturtyper som klitter, klithede, klitlavninger og klitsøer. I området findes et klitbælte, der strækker sig over et areal på 10 km i længden og 6-10 km i bredden. Bag de yderste kystklitter findes de større klitheder, herunder Kallesmærsk Hede, Sølager Hede, Børsmose Hede og Filsø Hede. Store arealer, der oprindeligt var klitheder og hvid klit, er i dag tilplantet med plantager, der er domineret af bjergfyr. Kun enkelte mindre partier er i dag bevokset med krat og skov med de naturlige løvtræsarter stilkeg, vintereg, dunbirk, vortebirk og bævreasp.

Oksbøl Skyde- og Øvelsesterræn udgør hovedparten af den sydlige del af beskyttelsesområdet, og her findes en del tidligere landbrugsområder, næringsfattige søer og vådområder. Længst mod nord i beskyttelsesområdet ligger et stort og intensivt dyrket landbrugsområde på afvandet søbund¹ (ca. 1.200 ha), samt én af sydvestjyllands større søer, Filsø, der er resterne af den afvandede Stor-Filsø. Søen er lavvandet og omgivet af kær-, hede- og klitområder.

I beskyttelsesområdet findes en række fredninger, hvis primære formål har været at bevare de helt særlige naturforhold og landskaber i området.

Vigtigste naturværdier

Af særligt prioriterede naturtyper findes grå/grøn klit, klithede og enebærklit. Med Kallesmærsk Hede som den største, er klithederne blandt de vigtigste og mest værdifulde klitheder i landet. Af øvrige naturtyper findes skovklit, klitlavning og hvid klit, med betydelige forekomster, mens naturtyper som lobeliesøer, forklit, havtornklit, grårisklit, hængesæk og rigkær forekommer i mindre udstrækning.

Odderen er i fremgang i området, og det vurderes, at Filsø med tilknyttede vandsystemer fortsat er et betydningsfuldt levested for arten.

Blandt ynglefuglene på udpegningsgrundlaget klarer hedehøg og plettet rørvagtel sig dårligt og findes måske ikke mere i området, mens der fortsat findes små bestande af rørdrum, rørhøg og tinksmed. Status for natravn og hedelærke er ikke kendt, men arterne findes flere steder i beskyttelsesområdet. For trækfuglearterne gælder, at de alle er tilknyttet våd- og landbrugsområderne ved Filsø. Både pibesvane, sangsvane, kortnæbbet gås, grågås og pomeransfugl er arter, der har kunnet tilpasse sig de nutidige, intensive driftsformer, som præger landbruget her. Spidsanden er til gengæld gået drastisk tilbage.

I området yngler endvidere en række fuglearter som vagtel, slørugle, stor tornskade, fyrremejse, skægmejse, pungmejse og græshoppesanger. I beskyttelsesområdet lever en af Danmarks største bestande af krondyr.

Trusler mod områdets naturværdier

Der er foretaget en tilstandsvurdering for de fleste af områdets naturtyper, og truslerne mod udpegningsgrundlaget er registreret.

Områdets kortlagte og tilstandsvurderede naturtyper er truede af luftbåret kvælstof, dog med undtagelse af tidvis våd eng og en mindre del af de kortlagte rigkær. For de påvirkede naturtyper er den nederste ende af tålegrænseintervallet overskredet for hele eller dele af arealet. For skovnaturtypen skovklit er den høje ende af tålegrænseintervallet for kvælstofpåvirkning overskredet for hele arealet.

De lysåbne naturtyper trues af tilgroning med invasive arter som bjergfyr, glansbladet hæg, rynket rose og mosset stjernebredribbe. Flere af områdets større og mindre søer er truet af tilgroning. Tilgroning af levesteder påvirker fuglearter som hedehøg, plettet rørvagtel og tinksmed.

Naturtyperne tørvelavning, rigkær, våd hede, hængesæk og tør hede findes i området som små spredte forekomster, der er truet af fragmentering. Klitnaturtyperne er meget dynamiske og i mange klitområder er naturtypernes tilstand truet af en dæmpet dynamik. Unaturlig afvanding og lave vandstande hører til blandt de betydeligste trusler for en række fugtige naturtyper og for en række søer i området. Vandløbsvedligeholdelse med grødeskæring er en trussel mod naturtypen vandløb med vandplanter.

¹ Arealerne er opkøbt af Aage V. Jensens Naturfond der ønsker at genetablere den afvandede sø.

Intensiv landbrugsdrift har påvirket livsbetingelserne for en række fuglearter på udpegningsgrundlaget. Det gælder f.eks. pibesvane og spidsand, der med en reduktion af vedvarende græsarealer fik forringede levevilkår. Landbrugsdriften er et problem i forhold til ynglende hedeheg, der i stigende grad anlægger sin rede i afgrøder i vækst (fortrinsvis vinterafgrøder). Herved mister hedehegene ofte afkommet i forbindelse med afhøstning af tidlige afgrøder.

Målsætning og indsats

Det overordnede mål for området er at sikre god/høj naturtilstand for områdets skov- og lysåbne naturtyper og sikre deres funktion som levesteder for dyre- og fuglearterne på udpegningsgrundlagene.

Skovklit, grå/grøn klit, klithede, tørvelavning, klitlavning og enebærklit prioriteres højt, fordi naturtyperne udgør mere end 5 % af det samlede kortlagte areal i den atlantiske region. Våd hede, surt overdrev, rigkær, tinksmed og plettet rørvagtel prioriteres højt, fordi det er nationalt truede naturtyper og arter.

En udvidelse af arealet med tørvelavning ved plejeindgreb i arealer med klitlavning prioriteres for at øge artsdiversiteten i klitlavningerne generelt.

Levestederne for den truede plettet rørvagtel prioriteres højt, sikres og udvides om nødvendigt. Ansvarsarterne pibesvane, sangsvane, kortnæbbet gås, grågås og spidsand prioriteres højt.

Områdets økologiske integritet sikres i form af en for naturtyperne hensigtsmæssig drift/pleje og hydrologi, en lav næringsstofbelastning, bekæmpelse af invasive arter og gode sprednings- og etableringsmuligheder for flora og fauna.

Indsatsen vil overvejende dreje sig om at sikre habitatnaturtyperne en hensigtsmæssig drift, pleje og hydrologi samt at fremme en naturlig dynamik i klitnaturtyperne. Invasive arter søges bekæmpet og deres spredning søges forebygget. Der skabes forudsætning for, at arealet med skovklit kan øges. Fragmenterede forekomster af tør hede, tørvelavning og rigkær, og fragmenterede levesteder for tinksmed sammenbindes. Der skabes forudsætning for at arealer med de truede naturtyper våd hede, surt overdrev og rigkær kan øges.

Der sikres egnede leve- og rastesteder for fuglearterne på udpegningsgrundlaget, hvor plettet rørvagtel er særlig truet. Hedehegens redesteder på omdriftsarealer sikres om muligt.

Oversigt over de væsentligste virkemidler til gennemførelse af denne plan

Indsats	Stort omfang	Mindre omfang	Undersøges nærmere	Ikke relevant
Rydning, fjernelse af uønsket opvækst Herunder bekæmpelse af invasive arter	X			
Forbedring af hydrologi Fx ved at standse dræning, genoprette vandløb, fjerne diger	X			
Ekstensiv drift Fx indførsel eller opretholdelse af græsning, høslet mm.	X			
Sikring af arealer Sikring af natur der ikke pt. er beskyttet (fx stenrev og skovnatur)	X			
Reducere forstyrrelser	X			
Forbedring/sikring af levesteder Fx ved etablering af vandhuller, sikring af redetræer eller større fouragerings- eller yngleområder	X			
Sammenkædning af naturarealer Fx ved udlæg af naturarealer til samdrift af mindre og adskilte naturområder.	X			

Mål for planperioden

Natura 2000-planens indsatsprogram

Natura 2000-planens indsatsprogram er bindende retningslinjer for handleplanen i første planperiode, og anvendes derfor som handleplanens mål. Dette indsatsprogram skal være gennemført med udgangen af år 2015, dog år 2021 for de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer. Indsatsprogrammet vedrører alene naturtyper og arter, som er på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området, jf. bilag 1.

Indsatsprogrammet er på side 25 i [Natura 2000-planen](#).

Her er et sammendrag af indsatsprogrammet:

Naturtyper

- De lysåbne terrestriske naturtyper sikres en hensigtsmæssig ekstensiv drift og pleje.
- Skovnaturtyper sikres en skovnaturtypebevarende drift og pleje eller udlægges i særlige tilfælde til urørt skov.
- Der sikres den for naturtyperne mest hensigtsmæssige hydrologi på arealer med våd hede, klithede, klitlavning, tørvelavning, hængesæk, kildevæld og rigkær. Det undersøges nærmere, hvor der er behov for at skabe mere hensigtsmæssig hydrologi i skovnaturtyperne, og disse steder sikres den for skovnaturtyperne mest hensigtsmæssige hydrologi.
- Invasive arter som bjergfyr, rynket rose, glansbladet hæg og mos-arten stjernebredribbe søges bekæmpet i overensstemmelse med bedst tilgængelige viden, og deres spredning forebygges.
- Der skal, hvor de naturgivne forhold gør det muligt, ske en udvidelse og sammenkædning af arealer med tør hede, våd hede, tørvelavning og surt overdrev. Herudover skal naturtypen rigkær sammenkædes og udvides i størrelsesordenen 7-13 ha.

Arter

- Der sikres velegnede levesteder for følgende fuglearter med gunstig eller ukendt bevaringsprognose: Rørdrum (Y), sangsvane (T), kortnæbbet gås (T), grågåse (T), rørhøg (Y) pomeransfugl (T), natravn (Y) og hedelærke (Y).
- Velegnede levesteder med et lavt forstyrrelses- og prædationstryk sikres for følgende arter med ugunstig bevaringsprognose: Pibesvane (T), spidsand (T), hedehøg (Y), plettet rørvagtel (Y) og tinksmed (Y).
- Fragmenterede levesteder for tinksmed sammenkædes.
- Hvis det er muligt skal hedehøgens redesteder på omdriftsarealer sikres.
- For plettet rørvagtel (Y) sikres tilstedeværelsen af vådområder af betydeligt omfang, med en for arten hensigtsmæssig hydrologi og drift.

Indsatser som forventes gennemført via anden planlægning end handleplanen:

- *Husdyrgodkendelsesloven*: Reduktion af kvælstof-deposition fra luften på områdets naturtyper sker ved administration af denne lov.
- *Vandplanen*: Regulerer tilførslen af næringsstoffer til søer og vandløb. Sikrer vandløb gode fysiske forhold og kontinuitet. Dette vil samtidig begunstige forekomsten af odder. Søerne i området sikres god vandkvalitet med et varieret dyre- og planteliv.

Forventede metoder og forvaltningstiltag

Her angives de metoder og forvaltningstiltag, som forventes at skulle anvendes for at opfylde handleplanens mål (Natura 2000-planens indsatsprogram). Der angives dog *ikke* metoder og forvaltningstiltag for offentlige arealer, hvor lodsejerne selv udarbejder drifts- og plejeplaner for at gennemføre Natura 2000-planen. Der henvises til resuméerne af denne offentlige drifts- og plejeplanlægning i bilag 4.

Den konkrete indsats på et areal forventes i stort omfang udmøntet ved, at lodsejeren søger om tilskud fra en række særlige tilskudsordninger under Landdistriktsprogrammet. For nærmere information henvises til [NaturErhvervsstyrelsen](#).

Naturtyper

I tabel 1 angives de forventede metoder og forvaltningstiltag for *naturtyperne* på udpegningsgrundlaget, jf. bilag 1. Tabellen er inddelt i 2 grupper:

- Lysåbne naturtyper, inkl. sø- og vandløbsnaturtyper (se bilag 5)
- Ny habitatnatur (dvs. forventede udvidelser af naturtyperne)

Hovedparten af arealet med naturtyper er kortlagt, og kan ses på hjemmesiden [PRIOR](#).

I tabel 1 er der et skøn over omfanget af de enkelte metoder og forvaltningstiltag for de kortlagte naturtyper samt et skøn over omfanget af ny habitatnatur. I den forbindelse skelnes mellem "Igangværende indsats" og "Behov for ny indsats", da der allerede er igangværende indsatser i Natura 2000-området, der bidrager til at opfylde handleplanens mål.

Tabel 1: Forventede metoder og forvaltningstiltag for naturtyperne*

Forventede metoder og forvaltningstiltag	Skøn over omfanget af:		
	Igangværende indsats	Behov for ny indsats	Samlet indsats
Lysåbne naturtyper:			
Rydning af uønsket opvækst	0 ha	Ca. 2 ha	Ca. 2 ha
Forbedring af hydrologi	0 ha	Ca. 10 ha	Ca. 10 ha
Græsning eller høslæt	Ca. 355 ha	Ca. 70 ha	Ca. 425 ha
Hedepheje	Ca. 30 ha	Ca. 110 ha	Ca. 140 ha
Bekæmpelse af invasive arter	0 ha	Ca. 525 ha	Ca. 525 ha
Ny habitatnatur**:			
Udvidelser af naturtyper	14-21 ha	1-4 ha	15-25 ha

* Omfatter ikke offentlige arealer, hvor ejeren gennemfører Natura 2000-planen i egne drifts- og plejeplaner. Se bilag 4.

** I bilag 3 er der et kort, som viser potentielle områder for ny habitatnatur.

Det skal bemærkes, at der ikke er kortlagt skovnaturtyper på private, skovbevoksede fredskovsarealer i Natura 2000-området.

Arter

Indsatsen for naturtyperne, vil i mange tilfælde også være til gavn for arterne på udpegningsgrundlaget. Enkelte indsatser sikrer de udpegede arter gunstige levevilkår, f.eks. vil en forbedring af hydrologien være til gavn for tinksmiden.

I området er der igangsat et større naturgenopretningsprojekt hvor store dele af den afvandede Filsø igen sættes under vand. Den store vandflade er til gavn som rasteplads for trækfuglene på udpegningsgrundlaget. Omkring kanten af søen vil der etablere sig rørskove og fugtige søbredder, der forventes at øge levestederne for ynglefuglene rørdrum, plettet rørvagt og rørhøg i området.

Særligt for arters levesteder i skov:

Naturstyrelsen har vurderet, at der i denne planperiode ikke er behov for indsats for arter på de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer i området.

Prioritering af den forventede forvaltningsindsats

Indsatsen i 1. planperiode skal standse tilbagegangen for naturtyper og arter på udpegningsgrundlaget. I Natura 2000-planen er dette mål udmøntet i fire sigtelinjer:

1. Sikring af tilstanden af eksisterende naturarealer og arter
2. Sikring af de små naturarealer
3. Sikring af naturtyper og levesteder som ikke er beskyttede
4. Indsats for truede naturtyper og arter

De fire sigtelinjer lægger niveauet for den indsats, som handleplanmyndighederne skal gennemføre, og er udtryk for den nationale prioritering i 1. planperiode.

Her beskrives de dele af indsatsprogrammet, som handleplanmyndighederne forventes at gennemføre med særligt fokus og tidligt i planperioden:

Sikring af habitatnatur:

I første planperiode prioriteres det, at stoppe tilbagegangen af naturtyperne i området. Dette skal ske ved en målrettet ekstensiv drift og pleje af arealerne. Den hensigtsmæssige drift og pleje er forskellig for de enkelte naturtyper. Nogle arealer har behov for afgræsning, mens der i andre områder er behov for hedepleje. Desuden undersøges behovet og mulighederne for en særskilt indsats mod invasive arter i området.

Udvidelse af sårbare naturtyper:

De sårbare naturtyper som våd hede, tør hede, surt overdrev, tørvelavninger og rigkær søges sikret, udvidet og sammenkædet hvor det er muligt.

Sikring af en hensigtsmæssig hydrologi:

I de habitatområder, hvor der er en for naturtypen uhensigtsmæssig hydrologi, forbedres hydrologien i områderne til gavn for både plante- og dyrelivet.

Forventet effekt

Her beskrives den forventede naturmæssige effekt ved at gennemføre de enkelte aktiviteter.

Den faktiske naturmæssige effekt for naturtyper og arter vil løbende blive fulgt i det nationale overvågningsprogram, NOVANA.

Lysåbne naturtyper:

Forbedring af hydrologi:

Lukning af grøfter, fjernelse af drænrør mv. kan være afgørende plejetiltag for våde naturtyper som f.eks. rigkær, våd hede og tidvis våd eng kan opnå gunstig bevaringsstatus. Dette gælder også for en række arter tilknyttet våde naturtyper som f.eks. plettet rørvagt, og tinksmed. Effekten af de mere naturlige vandstandsforhold vil typisk være, at fugtigbundsarterne bliver mere dominerende, og at der genindvandrer flere arter tilknyttet våd og fugtig bund. Desuden vil uønsket opvækst af træer og buske blive hæmmet, nedbrydning af førelag vil ophøre og der vil opbygges nyt tørvelag. Det vil sikre mindre næringsfrigørelse og CO₂-udslip.

Rydning af uønsket opvækst:

I forbindelse med pleje af lysåbne arealer vil det ofte være nødvendigt at foretage en rydning af buske og træer. Det vil typisk være arealer, hvor græsning eller slåning har været enten utilstrækkelig eller helt opgivet, og der har indfundet sig uønsket opvækst. Det kan f.eks. være bjergfyr på heder og klitheder eller pilekrat i moser, enge og søer. Rydningen sikrer, at den flora og fauna, der trives med lysåbne forhold, ikke skygges bort. Desuden vil rydning ofte bidrage til at bekæmpe invasive arter som nåletræer og glansbladet hæg. Det er vigtigt, at det ryddede opvækst fjernes for at skabe gode vækstbetingelser for den lysåbne vegetation.

Ved rydning af arealer med stort potentiale for at udvikle ny habitatnatur vil den vegetation, der er karakteristisk for naturtypen, kunne indfinde sig efter få år. Det gælder særligt for tidlige tilgroningsstadier af naturtyperne.

Græsning eller høslæt:

Hovedparten af de lysåbne naturtyper er betinget af græsning eller høslæt. Overlades de til sig selv uden drift, vil de gro til i høje urter og græsser og med tiden springe i krat og skov. Det er en naturlig proces, men hvis det får lov at ske, vil et stort antal arter blive skygget bort.

Græsning eller høslæt vil derfor have en stor positiv effekt på de fleste lysåbne naturtyper og vil ofte være en forudsætning for gunstig bevaringsstatus. Der er dog enkelte lysåbne naturtyper, som ikke eller kun i særlige tilfælde vurderes at have behov for afgræsning eller høslæt. Det drejer sig f.eks. om hængesæk og højmoser.

Græsning eller høslæt er et middel til at bekæmpe invasive arter som f.eks. bjørneklo og glansbladet hæg samt problemarter som f.eks. gyvel og bjerg-rørhvene.

Når afgræsning foregår uden eller med begrænset tilskudsfodring, eller når høslæt følges op med fjernelse af den afslåede biomasse, vil effekten af græsning eller høslæt være særlig positiv, idet plejen i disse tilfælde både sikrer lysåbne forhold og fjerner næringsstoffer fra arealerne.

Hedepleje

Dette tiltag er særlig relevant på heder og klitheder. På disse naturtyper vil der ofte ske en ophobning af uomsat førne. Denne proces accelereres af de høje koncentrationer af luftbåren kvælstof kombineret med, at udnyttelsen af disse naturtyper i form af afgræsning, tørveskrælning og afbrænding i stort omfang er ophørt i løbet af det sidste århundrede. Resultatet af dette er en mere forarmet flora og fauna, hvor arealerne med tiden vil springe i skov. Plejen kan bestå af afgræsning, afbrænding eller afskrælning af det øverste tørvelag.

Ved afbrænding fjernes en stor del af den overjordiske biomasse inklusive førnelaget. Dette resulterer typisk i en pletvis blotlæggelse af den underliggende mineraljord. Herved skabes der spiringsmuligheder for mange konkurrencesvage arter af planter, herunder mosser og laver, hvis forekomst er betinget af tilstedeværelsen af blotlagt mineraljord. Afskrælning af det øverste tørvelag har en lignende effekt.

Bekæmpelse af invasive arter

Invasive arter er en trussel mod den naturlige flora i den danske natur, da de invasive arter langsomt udkonkurrerer de hjemmehørende arter. Derfor er det vigtigt, at forsøge at bekæmpe de invasive arter, hvor det er muligt. En del af bekæmpelsen vil ske i forbindelse med rydning af uønsket opvækst. På de resterende arealer, hvor der er registreret invasive arter, er der behov for en vurdering af, om der skal ske en særskilt bekæmpelse af invasive arter.

Græsning og høslæt er med til at holde invasive arter nede, men kan ikke bekæmpe dem uden anden indsats. For mange af de invasive arter er der ikke kendskab til effektive bekæmpelsesmetoder, hvorfor der er behov for pilotprojekter med henblik på udvikling og afprøvning af metoder. Dette bør ske før kommunen kan igangsætte en effektiv bekæmpelse af de invasive arter i området.

Ny habitatnatur:

Den ny habitatnatur skal typisk sammenbinde små, fragmenterede forekomster af naturtyperne og/eller udvide arealet af truede naturtyper. Desuden kan det være for at øge levestederne for truede arter.

Hvis udvidelserne sker på arealer med et stort potentiale for genskabelse af naturtyper, vil der med den nødvendige indsats (forbedring af vandstandsforhold, rydning mv.) og pleje (afgræsning eller høslæt) kunne udvikles ny habitatnatur på relativt få år. Det kan f.eks. være arealer, der tidligere har rummet naturtypen og som ligger i nær tilknytning til eksisterende arealer med naturtypen. Hvis udvidelsen derimod foregår på tidligere landbrugsjord, må udviklingen mod habitatnatur af høj kvalitet forventes at tage væsentlig længere tid (ofte flere årtier).

Hvis arealet med tørvelavning skal udvides i området skal det ske på bekostning af andre beskyttede naturtyper. Det vurderes, at der er størst mulighed for at udvikle naturtypen i områder med klitlavning. Områder med klitlavning nedprioriteres derfor i de områder hvor der er mulighed for at skabe tørvelavninger.

Arter:

Indsatsen for hovedparten af arterne på udpegningsgrundlaget vil ske gennem den generelle naturtypeindsats som beskrevet i afsnittene ovenfor samt reetableringen af Filsø.

Bilag 1:

Naturtyper og arter på udpegningsgrundlag

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 73 - Kallesmærsk Hede, Grærup Langsø, Filsø og Kærgård Plantage

Naturtyper

Naturtypenr.	Naturtype	Areal (ha)*
2130	Grå/grøn klit	88,6
2140	Klithede	341,3
2180	Skovklit	<i>Ikke registreret</i>
2190	Klitlavning	59,1
2250	Enebærklit	0,1
4010	Våd Hede	14,5
4030	Tør Hede	33,0
6230	Surt overdrev	12,1
6410	Tidvis våd eng	10,7
7140	Hængesæk	0,5
7150	Tørvelavning	1,1
7220	Kildevæld	<i>Ikke registreret</i>
7230	Rigkær	3,3
2110	Forklit	<i>ej kortlagt</i>
2120	Hvid Klit	<i>ej kortlagt</i>
2160	Havtornklit	<i>ej kortlagt</i>
2170	Grårisklit	<i>ej kortlagt</i>
3110	Lobeliesø	<i>ej kortlagt</i>
3130	Søbred med småurter	<i>ej kortlagt</i>
3150	Næringsrig sø	<i>ej kortlagt</i>
3160	Brunvandet sø	<i>ej kortlagt</i>
3260	Vandløb	<i>ej kortlagt</i>
5130	Enekrat	<i>ej kortlagt</i>
6430	Urtebræmme	<i>ej kortlagt</i>
91D0	Skovbevokset tørvemose	<i>ej kortlagt</i>
91E0	Elle- og askeskov	<i>ej kortlagt</i>
I alt*		563 ha

* Omfatter ikke offentlige arealer, hvor ejeren gennemfører Natura 2000-planer i egne drifts- og plejeplaner.

Arter

Odder

Udpegningsgrundlag for Fuglebeskyttelsesområde nr. 50 – Kallesmærsk Hede og Grærup Langsø

Ynglefugle

Hedehøg
Hedelærke
Tinksmed

Udpegningsgrundlag for Fuglebeskyttelsesområde nr. 56 – Filsø

Ynglefugle

Rørdrum
Rørhøg
Hedehøg
Plettet rørvagtel
Tinksmed
Natravn

Trækfugle

Sangsvane
Pibesvane
Kortnæbbet gås
Grågås
Spidsand
Pomeransfugl

Bilag 2:

Fordeling af indsats mellem handleplan-myndigheder og offentlige lodsejere

I Natura 2000-planens indsatsprogram er der retningslinjer, hvor der er behov for en nærmere afklaring af, hvem der følger op på retningslinjerne. Det drejer sig om følgende retningslinjer:

- 2.1 Forekomster af tør hede søges udvidet og sammenbundet.
- 2.2 Der skabes forudsætning for at forekomster af tørvelavning sammenkædes ved en mindre udvidelse.
- 4.1 Der skabes forudsætninger for en mindre udvidelse af arealet med våd hede.
- 4.2 Der skabes forudsætninger for en mindre udvidelse af arealet med surt overdrev.
- 4.3 Der skabes forudsætninger for en udvidelse af arealet med rigkær på i størrelsesordenen 7-13 ha.

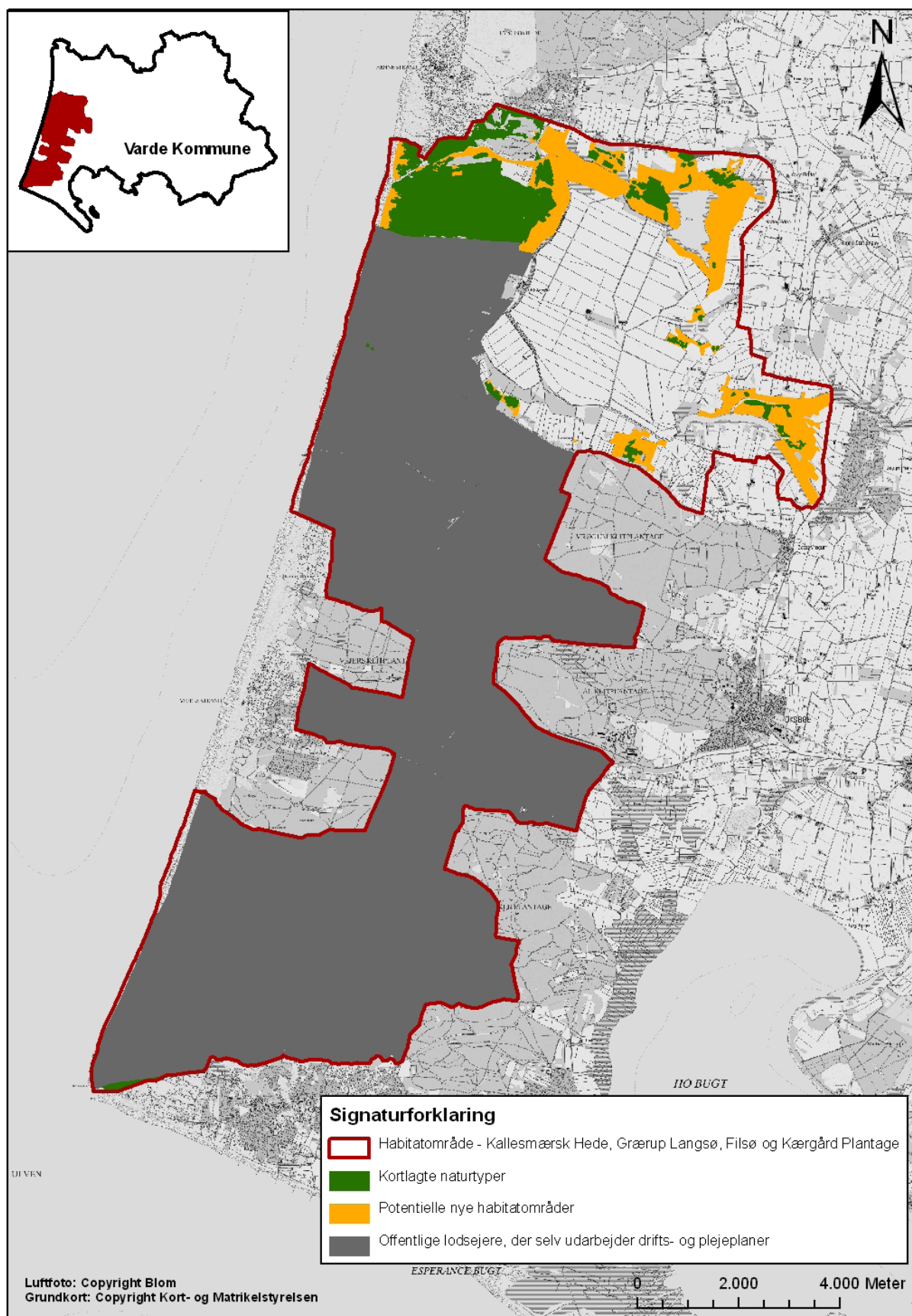
Det kan både være handleplan-myndigheder og offentlige lodsejere, der skal følge op på disse retningslinjer. Derfor omfatter bilag 2 både private og offentlige arealer (inkl. offentlige arealer, hvor lodsejeren selv udarbejdet drifts- og plejeplan).

Der er aftalt følgende opgavefordeling mellem de offentlige lodsejere og handleplan-myndigheder i Natura 2000-området:

	Handleplan-myndighed	Offentlige lodsejere		
	Varde Kommune	Forsvaret	Naturstyrelsen	Total
Udvidelse af naturtyper:				
4010 - Våd hede	4-7 ha	0	0	4-7 ha
4030 - Tør hede	8-10 ha	0	0	8-10 ha
6230 - Surt overdrev	2-4 ha	0	0	2-4 ha
7150 - Tørvelavning	Ca. 1 ha	0-1 ha	0-1 ha	1-3 ha
7230 - Rigkær	0-3 ha	7-13 ha	0	7-16 ha
Total	15-25 ha	7-14 ha	0-1 ha	22-40 ha

Bilag 3:

Kort med kortlagte naturtyper samt potentielle områder for ny habitatnatur

Bilag 4:

Resumé af offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner

De offentlige lodsejere, der selv udarbejder drifts- og plejeplaner, fremsender senest den 7. september 2012 et resumé af deres drifts- og plejeplan for deres arealer indenfor habitatområdet.

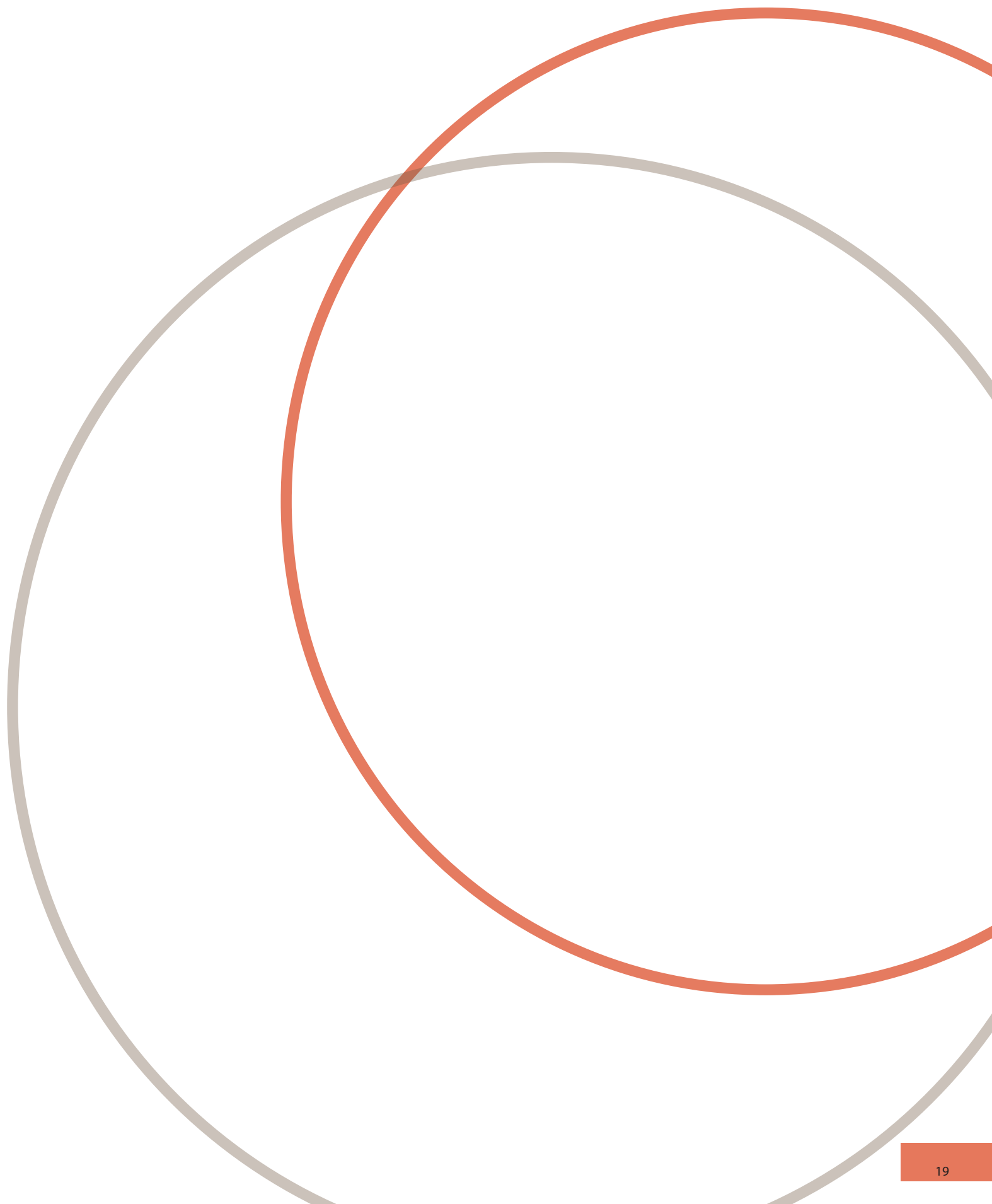
Bilag 5:

Forklaring af Natura 2000-begreber m.m.

Begreb	Forklaring
Natura 2000	Natura 2000 er et netværk af områder i EU med særligt værdifuld natur. Natura 2000 er en samlebetegnelse for habitatområder og fuglebeskyttelsesområder. I Danmark tales om internationale naturbeskyttelsesområder, som også rummer Ramsarområder, og består af et eller flere af disse særligt udpegede områder. Natura 2000-områderne kan ses i Danmarks Miljøportal . Der er mere information om Natura 2000 på Naturstyrelsens hjemmeside
Udpegningsgrundlag	Udpegningsgrundlaget er en fællesbetegnelse for de arter og naturtyper, som findes indenfor et internationalt beskyttelsesområde og som er omfattet af listerne i habitatdirektivet eller fuglebeskyttelsesdirektivet, som forudsætter udpegningsgrundlag. Du kan finde udpegningsgrundlag her: Udpegningsgrundlag .
Naturtyper	Naturtyperne er defineret nærmere i " Habitatbeskrivelser, årgang 2010 ". Endvidere er alle danske naturtyper beskrevet på Naturstyrelsens hjemmeside .
Lysåbne terrestriske naturtyper	I Danmark er der 35 lysåbne terrestriske naturtyper: 1210 (Enårig vegetation på strandvolde) , 1220 (Flerårig vegetation på stenede strande) , 1230 (Klinter eller klipper ved kysten) , 1310 (Vegetation af kveller eller andre enårige strandplanter) , 1320 (Vadegræssamfund) , 1330 (Strandenge) , 1340 (Indlands-strandenge) , 2110 (Begyndende klitdannelser) , 2120 (Hvide klitter og vandremiler) , 2130 (Stabile kystklitter med urtevegetation) , 2140 (Stabile kalkfattige klitter med Empetrum nigrum) , 2160 (Kystklitter med havtorn) , 2170 (Kystklitter med gråris) , 2190 (Fugtige klitlavninger) , 2250 (Kystklitter med enebær) , 2310 (Indlandsklitter med lyng og visse) , 2320 (Indlandsklitter med lyng og revling) , 2330 (Indlandsklitter med åbne græsarealer med sandskæg og hvene) , 4010 (Våde dværgbusksamfund med klokkelyg) , 4030 (Tørre dværgbusksamfund (heder)) , 5130 (Enebærkrat på heder, overdrev eller skrænter) , 6120 (Tørketålende græsvegetation på kalkrig jordbund) , 6210 (Overdrev og krat på mere eller mindre kalkholdig bund) , 6230 (Artsrige overdrev) , 6410 (Tidvis våde enge) , 6430 (Bræmmer med høje urter) , 7110 (Aktive højmoser) , 7120 (Nedbrudte højmoser) , 7150 (Lavninger på tørv med Rhynchosporion) , 7210 (Kalkrige moser og sumpe med hvas avneknippe) , 7220 (Kilder og væld med kalkholdigt (hårdt) vand) , 7230 (Rigkær) , 7140 (Overgangstyper af moser og hængesæk) , 8220 (Indlandsklipper af kalkfattige bjergarter) , 8230 (Indlandsklipper af kalkfattige bjergarter med pionerplantesamfund) .
Sø- og vandløbsnaturtyper	I Danmark er der 7 sø- og vandløbsnaturtyper: 3110 (Kalk- og næringsfattige søer og vandhuller) , 3130 (Ret næringsfattige søer og vandhuller) , 3140 (Kalkrige søer og vandhuller med kransålalger) , 3150 (Næringsrige søer og vandhuller med flydeplanter) , 3160 (Brunvandede søer og vandhuller) , 3260 (Vandløb med vandplanter) , 3270 (Vandløb med tidvis blottet mudder med enårige planter) .
Skovnaturtyper	I Danmark er der 10 skovnaturtyper: 2180 (Skovklit) , 9110 (Bøg på mor) , 9120 (Bøg på mor med kristtorn) , 9130 (Bøg på muld) , 9150 (Bøg på kalk) , 9160 (Egeblandskov) , 9170 (Vinteregeskov) , 9190 (Stilkeke-krat) , 91D0 (Skovbevokset tørvemose) , 91E0 (Elle- og askeskov) .
Kortlægning	Under forarbejdet til Natura 2000-planerne er en række naturtyper kortlagt ved en fysisk gennemgang af habitat-områderne. Naturtyperne er afgrænset og identificeret, og der er registreret oplysninger om struktur og artsindhold på arealerne. De kortlagte områder kan f.eks. findes på PRIOR .

Tilstandsklasse	Tilstandsklassen er udtryk for naturkvaliteten af den enkelte kortlagte naturtype. Tilstandsklassen er beregnet på baggrund af strukturindikatorer og artsdata, som er indsamlet ved kortlægningen. Ud fra strukturindikatorerne beregnes et strukturindeks, og tilsvarende beregnes et artsindeks ud fra de indsamlede artsdata. Hver især fortæller de to indeks noget om de aktuelle livsvilkår og den seneste historie på arealet. Tilstanden er en sammenvejning af de to indeks. Der er 5 tilstandsklasser: I. Høj tilstand II. God tilstand III. Moderat tilstand IV. Ringe tilstand V. Dårlig tilstand De to øverste klasser I og II opfylder Habitatdirektivets krav til gunstig bevaringsstatus under forudsætning af, at der foreligger en prognose der siger, at arealet også i fremtiden vil kunne opretholde den høje eller gode tilstand. Tilstandsklasse (inkl. struktur- og artstilstand) for en kortlagt naturtype kan ses på PRIOR.
Gunstig bevaringsstatus	En naturtypes bevaringsstatus er gunstig, når: - arealet med naturtypen i det naturlige udbredelsesområde er stabilt eller øges - den særlige struktur og de særlige funktioner, der er nødvendige for naturtypens opretholdelse, er til stede og vil være det fremover. - bevaringsstatus for de arter, der er karakteristiske for naturtypen, er gunstig. En arts bevaringsstatus anses for gunstig, når: - bestandsudviklingen viser, at arten på lang sigt vil opretholde sig selv - artens naturlige udbredelsesområde hverken er i tilbagegang eller vil blive mindsket - der er og sandsynligvis fortsat vil være et tilstrækkeligt stort levested til på lang sigt at bevare artens bestande
Natura 2000-plan	Natura 2000-planen fortæller, hvordan man skal behandle hvert af de 246 Natura 2000-områder, så man stopper tilbagegangen for naturtyper og arter i det enkelte område. Natura 2000-planen indeholder en basisanalyse af områdets aktuelle naturtilstand og trusler, mål for naturtilstanden og et indsatsprogram. Natura 2000-plan kan findes på Naturstyrelsens hjemmeside.
Natura 2000-handleplan	Natura 2000-planen udmøntes i handleplaner. En kommune skal således udarbejde en handleplan for, hvordan Natura 2000-planen vil blive realiseret inden for kommunens geografiske område på land og kystnære områder. Kommunen skal efterfølgende sikre, at handleplanen gennemføres. På tilsvarende måde har Naturstyrelsen ansvaret for at udarbejde og gennemføre handleplaner for de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer.
Offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner	Offentlige lodsejere har mulighed for selv at udarbejde drifts- og plejeplan som opfølgning på en Natura 2000-plan. I Natura 2000-handleplanen skal der være resuméer af de offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner.
Invasive arter	Invasive arter dækker over plante- og dyrearter, der af mennesket er blevet flyttet fra en del af verden til en anden og her påvirker hjemmehørende arter negativt. Et almindeligt brugt eksempel er kæmpe-bjørneklo, som er ført til Danmark fra Kaukasus og nu giver problemer i eksempelvis moser, hvor den udkonkurrerer hjemmehørende plantearter.
Prædatorer og prædation	Dyr, der spiser andre dyr, dissers unger eller æg, kaldes for prædatorer. Det kan fx være ræve, mink, krager eller husskader. Jordrugende fugle er særligt følsomme over for prædation.
Fragmentering	Opdeling af naturområder eller levesteder for arter kaldes også for fragmentering. Fragmentering er negativt for naturen, da det samlede naturareal bliver mindre, naturen påvirkes mere på grund af en større kontaktflade til agerjord, vejarealer m.m. og fordi at bestandene af arter i de enkelte områder bliver isolerede fra hinanden.

Hydrologi	Hydrologi er i denne sammenhæng et andet ord for vandstandsforhold. Afvanding med grøfter og dræn forandrer naturen, og ændrer livsbetingelserne for planter og dyr. En række naturtyper som våd hede, klitlavninger samt moser kan kun findes, hvor der er en vandmættet jordbund. Desuden er mange fuglearter afhængige af at kunne søge føde på fugtige enge og lavninger.
Skovnaturtypebevarende drift og pleje	I Natura 2000-tilskudsordning for skov er den skovnaturtypebevarende drift og pleje defineret på følgende måde: Alle arealer omfattes af en basissikring med følgende indhold: • Vedvarende skovdække • Ved skovdrift skal de karakteristiske træarter for skovnaturtypen fremmes • Ved foryngelse skal der anvendes en naturvenlig foryngelse • Ingen gødskning, kalkning eller kemisk bekæmpelse • Uforstyrret jordbund på mindst 2/3 af arealet • Ingen øget afvanding • Bevaring af eksisterende dødt ved og træer med hulheder • Plejeret til handleplan-myndigheden til bekæmpelse af arter, der optræder invasivt Som minimum skal alle arealer i tilstandsklasse 1 omfattes af en supplerende sikring med én eller flere af følgende tiltag: • Bevaring af store træer til død og henfald • Bekæmpelse af invasive arter • Etablering af naturlige vandstandsforhold • Forberedelse til skovgræsning
Urørt skov	I Natura 2000-tilskudsordning for skov omfatter udlæg til urørt skov følgende restriktioner: • Ingen skovdrift • Ingen fjernelse af levende eller døde træer • Ingen gødskning, kalkning eller kemisk bekæmpelse • Ingen forstyrrelse af jordbunden • Ingen oprensning eller nygravning af grøfter • Plejeret til handleplan-myndigheden til bekæmpelse af arter, der optræder invasivt

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Varde Kommune